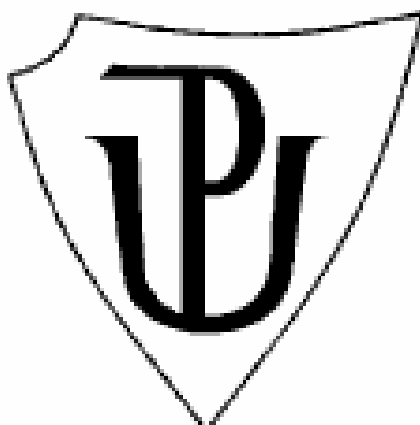

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

ANALÝZA ROMÁNU VLČÍ JÁMA

(The Analysis of novel Vlčí jáma)

Bakalářská diplomová práce

Miroslava Čechovská

Česká filologie – Španělská filologie

Vedoucí práce: doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 11. 8. 2013

.....

Tímto bych ráda poděkovala doc. Mgr. Eriku Gilkovi, Ph.D., za odborné vedení a cenné připomínky při psaní této práce.

Obsah

1	ÚVOD	5
2	JARMILA GLAZAROVÁ	7
2.1	Biografie	7
2.2	Tvorba	10
3	VLČÍ JÁMA	12
3.1	Žánrový kontext	12
3.2	Děj	16
3.3	Kompozice.....	18
3.4	Prostor	22
3.5	Vypravěč	26
3.6	Postavy	28
3.6.1	Klára.....	29
3.6.2	Jana.....	33
3.6.3	Robert.....	35
3.7	Motivy	38
3.7.1	Nerovné manželství.....	38
3.7.2	Nenaplněný „milostný trojúhelník“	40
3.7.3	Zvířecí motivy.....	41
3.7.4	Ritualita.....	42
4	ZÁVĚR	44
	ANOTACE.....	46
	SEZNAM LITERATURY	47

1 ÚVOD

V bakalářské diplomové práci se budeme zabývat románem *Vlčí jáma* Jarmily Glazarové, autorky patřící k osobnostem české meziválečné prózy a především k literátům, kteří výrazně přispěli k rozvoji domácího psychologického románu.

Vlčí jámu lze v kontextu autorčiny tvorby označit za román „přelomový“, neboť na rozdíl od autobiografické prvotiny *Roky v kruhu*, je román z roku 1938 její první literární fikcí, u níž Marie Mravcová vyzdvihuje autorčino úsilí zaměřené jednak na zauzlení vztahů mezi postavami, jejich psychologickou charakteristiku a jednak na introspektivní záznam niterných dějů v případě hlavní hrdinky.¹

Práce je strukturována do dvou kapitol dělených dále na podkapitoly. Postupně se budeme zabývat životem a tvorbou autorky, dále žánrovým kontextem, dějem, kompozicí, prostorem, kategorií vypravěče, postavami a nakonec motivy románu.

Po prvních kapitolách, jež čtenáři přiblíží osobnost autorky a její tvorbu, následuje kapitola věnovaná žánrovému kontextu. Prvním cílem naší práce je tedy adekvátní zařazení *Vlčí jámy* do kontextu žánru psychologické a sociální prózy. Budeme přitom vycházet z nejrůznějších slovníkových příruček, které nám poslouží jako podklad pro hledání argumentů, které by ono žánrové zařazení potvrdily či vyvrátily.

Druhým naším cílem je důsledná charakteristika románové kompozice. Zde se zaměříme na výstavbu textu, na jeho rozčlenění do jednotlivých oddílů a kapitol. Dále se pokusíme o interpretaci samotného titulu díla a pozornost bude věnována také principům, které svou přítomností přispívají k ucelenosti textu. V této kapitole budeme metodologicky vycházet z publikace Daniely Hodrové --*Na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století* a z publikace Františka Všetického *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*.

Pozornost bude dále věnována literárním prostorům, které lze ve *Vlčí jámě* spatřit. Detailněji se budeme zabývat prostorem maloměsta a prostorem domu v kupecké ulici, jež jsou z našeho pohledu nejvýraznějšími dějišti v textu.

¹ MRAVCOVÁ, M.: *Umělecké dokumenty a romány: zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936–1940*. Profil, Ostrava 1987, s. 33.

Dalším cílem je podrobit analýze také samotné aktéry příběhu. Zaměříme se především na jejich charakterové vykreslení a na vztahy, které postavy vůči sobě zaujmají. Metodologicky budeme vycházet opět z publikace Daniely Hodrové --*Na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století*, která nám bude nápomocnou také při rozboru motivické výstavby, které se věnuje poslední kapitola práce.

2 JARMILA GLAZAROVÁ

2.1 Biografie

Prozaička a publicistka Jarmila Glazarová se narodila 7. září 1901 v Malé Skále u Turnova, kde prožila nejšťastnější chvíle svého života. Vyrůstala zde spolu se svými rodiči, o dva roky mladší sestrou Irenou, babičkou a dědečkem, po němž spisovatelka zdělila lásku k hudbě a přírodě.

Když Jarmila nastoupila do třetí třídy, otec onemocněl srdeční chorobou a byl propuštěn ze zaměstnání. Roku 1910, kdy se jeho zdravotní stav zlepšil, se rodina rozhodla přestěhovat do Prahy s vyhlídkou nového a lepšího života. Prvotní Jarmilino nadšení však vystřídal pocit opuštěnosti a stesku po rodném kraji.

V Praze navštěvovaly obě sestry měšťanskou školu v ulici Na Smetance. Zde za pomoci češtinářky Marie Maškové Jarmila postupně objevovala krásu umění, mateřského jazyka, vlasti a probouzela se v ní touha stát se učitelkou: „Přišly jsme na měšťanku Na Smetance. Tu se ze mne stávala uvědomělá Češka, tu jsem se naučila chápat krásu umění, krásu Prahy a krásu rodné řeči. Byla jsem první ve třídě, a od spolužaček velmi milována. Tu jsem spřádala první sny o životě.“² 17. února 1916 však zasáhla rodinu tragédie – zemřela Jarmilina matka. Záhy budoucí prozaička absolvovala zkoušky na učitelský ústav, na který nakonec nebyla přijata. Později nastoupila na ústav německý: „Ze začátku mi tam bylo úzko, řeč mi šla těžko, byla jsem tak sama, jediná Češka v třídě. Když však byl těžký začátek překonán, bylo vyhráno. Zvykla jsem si a byla tu jako doma.“³

Kvůli otcovu zdravotnímu stavu a těžké finanční situaci se v roce 1917 rodina přestěhovala do Hořic v Podkrkonoší. Zde, po několika letech strávených v ruchu velkoměsta, se Jarmila opět setkala se svou milovanou přírodou. Otec však ještě téhož roku zemřel a dvě osiřelé sestry nastoupily na internátní školu ve Slezsku.

Po skončení války úspěšně absolvovaly hospodářskou školu a o dva roky později se sestra Irena provdala za Jaroslava Dvořáka, pracovníka ministerstva

² BURIÁNEK, F.: *Jarmila Glazarová*. Československý spisovatel, Praha 1979, s. 18–19.

³ BURIÁNEK, F.: *Jarmila Glazarová*. Československý spisovatel, Praha 1979, s. 20.

zemědělství. Jarmila ve Slezsku zůstala a roku 1922 si vzala Josefa Podivínského, venkovského lékaře a vdovce, který byl o 29 let starší než ona. Jejich manželství, založené spíše na hlubokém přátelství než na silném milostném vzplanutí, bylo šťastné a poklidné.

Při jedné z každoročních sestřiných návštěv se autorka setkala se svým spolužákem z Malé Skály redaktorem a literárním kritikem Ladislavem Štollem. Před Jarmilou se najednou otevřel „levicový“ svět reprezentovaný deníkem Rudé právo a uměleckým sdružením Devětsil. Manžel, zastánce pravicového politického systému, si nepřál, aby se jeho žena účastnila politického života, a tak se pročitání levicových brožur a časopisů stalo jejím utajovaným zájmem.

V období hospodářské krize Jarmilu zasáhla krize existenční. Roku 1934 zemřel její manžel a Jarmila se naráz musela vzdát svého domova a odjet za sestrou do Prahy, kde přijala kancelářskou práci. Opět zažívala pocity smutku, stesku po domově, vzpomínala na své dětství prožité v Malé Skále a roku 1935 se uchýlila k psaní. Psaní, které nebylo alespoň zpočátku určeno pro čtenáře, ale především pro zklidnění její osamělé duše.

Po válce se Glazarová stala silně levicově smýšlející komunistkou a věnovala se především publicistické činnosti a cestování, které jí bylo inspirací pro psaní reportáží. V letech 1946–1948 pobývala v Moskvě, kde zastávala funkci velvyslanceckého rady kulturní služby.⁴

Přestože patřila k předním představitelům oficiální režimní kultury, zapojila se do bojů za ospravedlnění činů, které režim napáchal. Zmínit zde můžeme například proces s JUDr. Miladou Horákovou z roku 1950 či proces s Rudolfem Slánským o dva roky později. K oběma těmto událostem se autorka vyjádřila ve svých článcích *Nad procesem*, *Zamyšlení nad procesem* a *Praha ve dnech procesu*.

Od roku 1954 působila jako poslankyně Národního shromáždění, čímž se aktivně zapojila do politického života, a roku 1959 jí byl udělen titul národní umělkyně.

Jarmila Glazarová zemřela 20. února 1977. Byla pohřbena na hřbitůvku v Malé Skále, na místě, na které vzpomíná v jednom ze svých článků: „Ještě chci vzpomenout na lesní hřbitůvek, který byl také součástí domova. Býval tak pastorálně

⁴ MRAVCOVÁ, M.: *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. Profil, Ostrava 1987, s. 114.

smírný, smutek v něm nebolel, byl plný motýlů a ptáků. Spali v něm páni i poddaní v nejdemokratičtějším sousedství.“⁵

⁵ GLAZAROVÁ, J.: *Místpis srdce*. Albatros, Praha 1973, s. 148.

2.2 Tvorba

Autorčina literární činnost započala již v letech jejího dospívání. Deník, jehož obsahem jsou mimo jiné vzpomínky na matku, otce, prarodiče a na léta strávená ve školních lavicích, lze považovat za její první literární pokus: „Je to deník patnáctileté šolačky, žákyně měšťanské školy v Praze Na Smetance, z let 1916-1917. Byly v něm zaznamenány hlavně dramatické rodinné události nedávné minulosti a přítomnosti.“⁶

Na pole literární však oficiálně vstoupila roku 1936, kdy vydala prvotinu s názvem *Roky v kruhu*. Vydání této knihy předcházela její účast v románové soutěži, jež byla organizována nakladatelstvím *Družstevní práce*. V odborné porotě zasedali významní čeští literáti a kritici – Josef Hora, Albert Pražák a František Langer. Kniha byla porotci kladně zhodnocena a v soutěži vyhrála. Jedná se o románovou autobiografii, ve které autorka vzpomíná na šťastně prožité chvíle strávené po boku svého manžela v Klimkovicích. Oslavuje práci venkovského lékaře a zároveň si všímá stavu společnosti v období hospodářské krize. Objevují se zde i rozsáhlé pasáže popisující okolní přírodu.

Autorčin druhý román *Vlčí jáma* byl vydán v roce 1938. Jedná se o příběh mladé dívky Jany, která se ocitne v domě otčima Roberta a tety Kláry. V domě, který se pro ni stává vězením bez šance na únik. Zároveň můžeme prózu vnímat jako kritiku maloměstských společenských poměrů.

Advent (1939), třetí autorčin román ze slezského prostředí, vypráví o ženě, jež se provdá za staršího hospodáře, aby tak našla šťastný domov pro sebe i svého syna.

O rok později vyšla próza *Chudá přadlena*, jež se snaží věrně zaznamenat autentický život beskydských horalů, které měla autorka možnost osobně poznat: „Sžila jsem se nejdřív s beskydskými horaly, než jsem přistoupila k práci. Získala jsem přátelství vzácného muže-kněze, který mi umožnil vniknout do soukromí horalů. Chodila jsem s ním k pohřbům, měla jsem s ním možnost poznat život tak,

⁶ MRAVCOVÁ, M.: *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936–1940*. Profil, Ostrava 1987, s. 7.

jak jej nikdy nepozná ten, kdo cestuje po hotelích. Převlékla jsem se do obnošených svetrů, šla jsem pracovat na pole – pak mne teprve horalé pokládali za svou.“⁷

Přibližně roku 1939 začala Glazarová psát knihu s názvem *Navlékač korálů*, kterou však nikdy nedokončila. Během svého života se k ní neustále vracela, avšak válka, nadcházející zahraniční cesty a pozdější politická aktivita způsobily, že kniha nikdy nebyla dopsána. Některé pasáže textu autorka časopisecky publikovala. V tomto životopisném díle se Jarmila prostřednictvím vypravěčky Anny opět vrací do prostředí Malé Skály a popisuje své dětství propletené rodinnými nesnázemi.

Glazarová je také autorkou textů pro mládež. Po žánrovém debutu *Zahradník Hejduk* (1944) napsala roku 1960 vyprávění *O Lidušce, malířce pokojů*.

V kapitole, jež se věnuje autorčině biografii, jsme uvedli, že po válce se její zájem přesunul od románové tvorby k psaní reportáží. Prvním titulem tohoto žánru bylo dílo *Leningrad* (1950), v němž líčí tři roky dlouhé odolávání města německému obklíčení. V roce 1959 vydala další soubor reportáží ze svých cest s názvem *Ani dálka, ani cizina*, který obsahuje text *Výmarský deníček* (1950), popisující autorčinu cestu do Německé demokratické republiky. Kniha *Píseň o rodné zemi* z roku 1960 shrnuje na rozdíl od předchozích textů reportáže z domova. Připomíná zde období hospodářské krize a osud ženy, která se pro nepříznivé podmínky rozhodla ukončit svůj život.

Poslední dokončenou knihou Jarmily Glazarové je soubor časopiseckých statí *Místopis srdce* (1973), ve kterém líčí svůj vztah k životu, přírodě, společnosti, domovu. Objevují se zde také pasáže věnované literatuře.

Vlčí jáma se roku 1956 dočkala své filmové adaptace. Režie se ujal Jiří Weiss. O rok později byl Vladimírem Vlčkem zfilmován také *Advent*.

⁷ BURIÁNEK, F.: *Jarmila Glazarová*. Československý spisovatel, Praha 1979, s. 87.

3 VLČÍ JÁMA

Vlčí jáma, vydána koncem třicátých let, je v pořadí druhým autorčíným románem. Po svém vydání roku 1938 se dočkal kladného přijetí, o čemž svědčí kupříkladu článek Karla Sezimy vydaný v revue *Lumír*, ve kterém vyzdvihuje autorčin citový a smyslový fond,⁸ jakým příběh čtenářům sděluje: „A všechno také zas tak na dlani ke rtům nesené, přirozeně, zrovna přírodně podáno.“⁹

3.1 Žánrový kontext

Vlčí jáma bývá řazena k psychologicko-sociálním románům. Pokládáme tudíž za vhodné tomuto žánru věnovat samostatnou kapitulu.

Třicátá léta minulého století lze označit za zlaté desetiletí české psychologické prózy, a to především díky rozvoji hlubinné psychologie, jež „je důležitým směrem v rámci psychologického bádání, který se nezaměřuje pouze na vědomou část prožívání a na vědomou vrstvu osobnosti, nýbrž se snaží zkoumat i skryté a instinktivní motivy našeho jednání a intenzivně se zabývá nevědomím.“¹⁰ Právě tento směr se stal základnou pro hlubší a komplexnější zobrazení lidského nitra v dílech spisovatelů.

„Výchozím typem pro rozvoj českého psychologického románu 20. století byl román ztracených iluzí či citové výchovy, který se u nás objevuje v devadesátých letech 19. století“¹¹ a který v letech následujících procházel vývojovými změnami. Zprvu se opíral o kontrast města a venkova, přičemž venkov byl elementem kladným, zatímco město bylo vnímáno jako „svět pokleslých hodnot, nelidské svou

⁸ SEZIMA, K.: *Z nové tvorby románové*. In: *Lumír: revue pro literaturu, umění a společnost*. Literární odbor Umělecké besedy, Praha 1938/1939, s. 93.

⁹ SEZIMA, K.: *Z nové tvorby románové*. In: *Lumír: revue pro literaturu, umění a společnost*. Literární odbor Umělecké besedy, Praha 1938/1939, s. 93.

¹⁰ David Zbiral home [on-line]. [vid. 2013-07-30]. Dostupné z: <http://www.david-zbiral.cz/hlubpsychinfo.htm>

¹¹ MOLDANOVÁ, D.: *Psychologický román*. In: *Poetika české meziválečné literatury*. Československý spisovatel, Praha 1987, s. 214.

neúčastí k osudu člověka a lhostejné k cílům, k nimž směřuje.“¹² (např. v románu Viléma Mrštíka *Santa Lucia*, 1893) Později se pozornost přesunula k samotnému hrdinovi a jeho nitru, v románech se kladl důraz na důležité okamžiky života protagonisty na úkor plynulého toku děje a důležitým a frekventovaným prostředkem se stával vnitřní monolog. Později byly příběhy obohaceny o epizodické postavy s jejich paralelními příběhy.

Všechny tyto, jakož i další modifikace podnítily vznik tradice psychologických románů. Za první román tohoto typu je považován *Žalář nejtemnější* (1916) Ivana Olbrachta, který lze charakterizovat jako „hloubkový ponor do psychiky rozporného hrdiny, v české literatuře do té doby nevídaný, mohl být inspirován Freudovou psychoanalytickou školou [...]“¹³

Ve dvacátých letech po skončení světové války pak došlo k odsunutí žánru do ústraní, neboť nastupující umělecká generace psychologický román ostře zamítla jako přežilý a namísto něho vzývala lyrickou zkratku nebo reportážní dokumentarismus.¹⁴

Léta třicátá jsou naopak nejproduktivnější dekadou děl psychologické prózy. Na jedné straně nalezneme autory, kteří se vrací k tradici druhé dekadý dvacátého století, na straně druhé prozaiky, kteří se pokoušejí o inovaci žánru. K vrcholným dílům třicátých let řadíme tvorbu Jaroslava Havlíčka, Václava Řezáče, Egona Hostovského a Jarmily Glazarové, kteří mimo jiné „obnovují těsný vztah mezi psychologickým románem a románem sociálním [...]“¹⁵ Jiří Opelík navíc uvádí, že pro tvorbu Glazarové je charakteristická prezentace důvěry v člověka a v bezpečí lásky.¹⁶

¹² MOLDANOVÁ, D.: *Psychologická próza*. In: České příběhy. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2007, s. 161.

¹³ PETERKA, J. – MOCNÁ, D. a kol.: *Psychologický román*. In: Encyklopedie literárních žánrů. Paseka, Praha; Litomyšl 2004, s. 557.

¹⁴ PETERKA, J. – MOCNÁ, D. a kol.: *Psychologický román*. In: Encyklopedie literárních žánrů. Paseka, Praha; Litomyšl 2004, s. 557.

¹⁵ MOLDANOVÁ, D.: *Psychologický román*. In: Poetika české meziválečné literatury. Československý spisovatel, Praha 1987, s. 223.

¹⁶ OPELÍK, J.: *Psychologická próza*. In: Dějiny české literatury IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945. Victoria Publishing, Praha 1995, s. 398.

Vlčí jáma je příkladem psychologického románu, v jehož centru „je postava mladého člověka či dítěte na rozhraní dětství a dospělosti, stojící mezi dobrem a zlem.“¹⁷ Onou postavou je osmnáctiletá Jana, která je svědkem dramatu odehrávajícího se mezi tetou Klárou a otčímem Robertem. Nejedná se o aktérku, která by se do boje mezi pěstouny aktivně zapojovala, je pouze jeho pozorovatelkou. Řadí se k postavám, které „stojí jaksí mimo dobro a zlo, často dost přesně nerozumějí tomu, co se okolo nich děje, jen je znepokojuje a znejišťuje svět dospělých, do kterého ještě docela nepatří a který je fascinuje.“¹⁸

Encyklopedie literárních žánrů uvádí, že typickými postavami psychologického románu jsou ambiciózní mladý muž přicházející o iluze, cizinec, citově chladný intelektuál, dvojník, psychopat či vnějškově průměrný člověk s překvapivě bohatým vnitřním životem.¹⁹ V případě *Vlčí jámy* nic z toho neplatí, neboť v centru příběhu vedle postavy schovanky stojí obyvatelka maloměsta, manželka o mnoho let mladšího muže a pěstounka schovanky Jany.

Zatímco postavy Jany a Roberta podléhají jisté idealizaci, postava Kláry je díky své propracovanosti a věrohodnosti prvkem, který zajišťuje příslušnost textu k žánru psychologické prózy nejvýrazněji. Vypravěč odhaluje čtenáři léta Klářina dětství a dospívání, její dvě předchozí manželství, vztah, který zaujímá k rodině svého manžela, k Janě, služebnictvu a obyvatelům městečka. Recipient je dobře obeznámen rovněž s fyzickým vzhledem tety a způsobem jejího oblékání. Její charakter je tedy zobrazen čtenáři „více náznaky a zamlžující perifrastičností (též pomocí přírodní symboliky) než přímou analýzou.“²⁰

Zároveň je v próze zobrazen sociální původ obou manželů, schovanky Jany a v neposlední řadě se objevuje popis maloměsta s jeho tradicemi. František Buriánek ze svého marxistického stanoviska dodává, že „dobová sociální

¹⁷ MOLDANOVÁ, D.: *Psychologická próza*. In: České příběhy. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2007, s. 177.

¹⁸ MOLDANOVÁ, D.: *Psychologická próza*. In: České příběhy. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2007, s. 179

¹⁹ PETERKA, J. – MOCNÁ D. a kol.: *Psychologický román*. In: Encyklopedie literárních žánrů. Paseka, Praha; Litomyšl 2004, s. 554.

²⁰ OPELÍK, J.: *Psychologická próza*. In: Dějiny české literatury IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945. Victoria Publishing, Praha 1995, s. 398.

problematika není sice ve středu autorčiny pozornosti a díla, ale je všudypřítomná a vnímatelná.“²¹

Nejen z tohoto důvodu, ale rovněž pro patrný rozhodující vliv prostředí na úděl jedince²² řadíme text také k žánru sociálního románu, jenž má v kontextu české literatury dlouhou tradici. Počátky spatřujeme již v prózách Karla Sabiny či Boženy Němcové, avšak za první český sociální román je považováno dílo *Z malého města* (1864) Gustava Pflagra Moravského.²³

Koncem devatenáctého století nabývá na oblíbenosti román historický a venkovský. Sociální aspekt je v dílech stále přítomen, avšak „vesměs jako pouhé oživení tradičních, zejména milostných zápletek [...]“.²⁴

Za vrcholné období českého sociálního románu považujeme dvacátá a třicátá léta minulého století, tedy období, ve kterém se i psychologická próza těšila rozmachu. Zatímco autoři devatenáctého století preferují zobrazení vesnice či maloměsta, v dílech spisovatelů století následujícího „se do centra pozornosti dostává moderní městská civilizace s průmyslovou infrastrukturou.“²⁵ I přesto však nelze tvrdit, že tematika poměrů na venkově či na malém městě byla odsunuta do ústraní. Dokladem může být tvorba Jaroslava Havlíčka, Egona Hostovského a dalších literátů. Jarmila Glazarová také výrazně přispěla k tematizaci tohoto literárního prostoru, neboť její prózy z prostředí Slezska sledují osudy lidí právě na malém městě.

²¹ BURIÁNEK, F.: *Doslov*. In: Vlčí jáma. Československý spisovatel, Praha 1986, s. 225.

²² PETERKA, J. – MOCNÁ, D. a kol.: *Psychologický román*. In: Encyklopedie literárních žánrů. Paseka, Praha; Litomyšl 2004, s. 630.

²³ PETERKA, J. – MOCNÁ, D. a kol.: *Psychologický román*. In: Encyklopedie literárních žánrů. Paseka, Praha; Litomyšl 2004, s. 633.

²⁴ PETERKA, J. – MOCNÁ, D. a kol.: *Psychologický román*. In: Encyklopedie literárních žánrů. Paseka, Praha; Litomyšl 2004, s. 633.

²⁵ PETERKA, J. – MOCNÁ, D. a kol.: *Sociální román*. In: Encyklopedie literárních žánrů. Paseka, Praha; Litomyšl 2004, s. 634.

3.2 Děj

Děj románu je zasazen do prostředí slezského maloměsta, rok po skončení první světové války. Je rozdělen do čtyř různě rozsáhlých oddílů, které na sebe plynule navazují.

První díl knihy představuje osmnáctiletou Janu, která přijíždí do Rozvadova, aby se zde stala součástí rodiny Rýdlových – tety Kláry a otčíma Roberta. Po vřelém přivítání je okamžitě nucena zapojit se do chodu domácnosti a učit se domácím pracím. Poklidné stereotypní soužití naruší Robertovo přijetí pracovní nabídky v Opavě a posléze v Praze. Jana spolu s tetou zůstávají v Rozvadově a očekávají den společného stěhování do Opavy. V této části také dochází k setkání Jany se sousedkou Karolinkou, která se stává její věrnou přítelkyní.

Druhý díl je nesen v duchu samoty a stesku, který graduje v následujících částech. Robert je stále v Praze, nemocná Klára s Janou jsou nuceny pobývat samy v Rozvadově. Vztah mezi schovankou a otčímem se prohlubuje a mění v cit milostný. Doba Vánoc, svátků klidu, míru a lásky se pak stává pozadím pro vyznání jejich vzájemných citů. Nelze opomenout také postavu lékaře, který Janě vyléčí bolavý zub a jenž se později stane podstatným aktérem pro rozuzlení příběhu.

Dramatickým Klářiným „srdcetřasem“ a okamžitým příchodem lékaře začíná díl třetí, který je zároveň nejkratší částí románu. Klíčovým se v tomto oddíle stává Robertův dopis, v němž píše: „Nemohu nyní odejít z Prahy, jak bylo mým úmyslem. Do Opavy se odstěhujeme až na podzim.“²⁶ Jana, která se posléze dovídá o pravém důvodu Robertova odkladu společného života v Opavě, tedy o vážné otčímově chorobě, se vzdává jakékoli naděje na život po jeho boku.

Smrt obou pěstounů vévodí poslední části knihy. Ta se zde objevuje jako deus ex machina²⁷ sestupující na scénu. Pro tetu Kláru představuje překážku spokojeného života v Opavě, Robertovi napomáhá ukončit citové trápení a Janě navrácí ztracenou svobodu. Ta nakonec nalézá své štěstí v náruči lékaře. „Jano, malá, milá. Vynasnažím se, abyste mne měla ráda. Dokážu to. Život je nádherný, uvidíte, když

²⁶ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 186.

²⁷ Literární termín pocházející z antického divadla. Jedná se o způsob, kterým antičtí dramatici řešili zdánlivě neřešitelnou situaci.

se dva mají rádi. Když člověk miluje, je krásný celý svět. [...] Jano, děvčátko, vítám vás doma.“²⁸

²⁸ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 243.

3.3 Kompozice

V případě kompoziční výstavby románu bychom mohli hovořit o takové výstavbě, která je založena na tradiční lineární kompozici.²⁹ V ní jednotlivé události bývají chronologicky řazeny za sebou a děj plyne lineárně kupředu – „odvíjí se tak říkajíc zleva doprava a shora dolů.“³⁰

S tímto kompozičním zařazením je třeba však zacházet opatrně, neboť ona kontinuita děje je několikrát přerušena retrospektivními pasážemi, které explikují historii některých postav a tím dokreslují jejich charakter. Jako příklad uveďme pasáž, která se věnuje Klářinu dětství: „Teta se narodila ve velkém bílém mlýně nad úžlabinou potoka a rybníka pod městečkem. [...] Jediné dítě v celé poněkud už degenerované rodině, holčička v hedvábí, trochu blazeovaná uprostřed drahých hraček a naparáděných loutek z Německa.“³¹

Stejně jako dětská léta tety Kláry nalezneme v knize obdobné odbočky věnující se dětství otčíma Roberta. Avšak minulost osmnáctileté Jany zůstává čtenáři utajena. Víme jen, že pochází ze skromné rodiny, která trpěla věčným nedostatkem. Byla vystavena krutostem války a její matka zemřela na nakažlivou nemoc. Žádné další informace o Janině dosavadním životě se však čtenáři nedostanou.

Další důležitou retrospektivou je bezesporu příchod otčíma do městečka Rozvadova. Až tato pasáž, která se nachází v druhé části knihy, osvětluje důvody Robertova sňatku s Klárou: „Ubytoval se v kupeckém domě ve slepé uličce, v pokojíku v prvním patře. [...] Oznamil svou praxi, představil se u pana starosty a vykonal několik obřadných návštěv. To všechno je vzrušující a rozčilující a mladík přes všechnu námahu a silnou vůli ztatelně koktá.“³² Robert byl mladík, pro kterého bylo velmi složité začlenit se do společnosti malého města, a jeho řečová vada mu to nijak neusnadňovala. Jednoho dne potkal dvě dámy, které ho přívětivě pozdravily, nijak se mu neposmívaly a Robert se tehdy poprvé cítil jako opravdový muž: „[...]“

²⁹ HODROVÁ, D. a kolektiv: -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Torst, Praha 2001, s. 395–407.

³⁰ HODROVÁ, D. a kolektiv: -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Torst, Praha 2001, s. 395.

³¹ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 64, 65.

³² GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 137.

zničující komplex méněcennosti se rozplývá, dvě elegantní a bohaté ženy mu naslouchají vážně a s opravdovostí.“³³

Vedle retrospektivních pasáží, které nahlízejí do minulosti hlavních postav, má čtenář možnost poznat také minulost služebnictva. A tak se hned v první části románu můžeme dozvědět o svatbě Petronily, ze které nakonec sešlo, nebo o Martině, která se pro svůj nepřekonatelný stesk po domově vzdala své lásky: „Chasník má soucitné ruce a do Martiny z nich proudí úleva a hrozný, neznámý a podivný strach. Stesk však ty ruce nepřemohly. Po několik dní nebylo vidět lípu a Martina večer, místo do přístěnku, putovala s ranečkem v ruce ty propastné, ty bolestiplné tři hodiny z konce světa do rodné chalupy.“³⁴

Důležitým aspektem celého díla je jeho samotný název. Podle teorie Františka Všetického bychom titul *Vlčí jáma* mohli označit za titul metaforický,³⁵ který „je založen na konfrontaci jevů a představ, na jejich zástupnosti.“³⁶ Titul románu Glazarové je zcela jistě první nápovědou, která anticipuje tón celého příběhu, jeho ponurost a sklíčenost. Počneme-li uvažovat nad interpretací oné jámy, je potřeba si uvědomit její význačnost. Dle našeho názoru lze v knize nalézt jámy hned tři. Tou největší je samotné prostředí maloměsta, které „obkličuje“ své „figurky“, ovládá je svým řádem a tradicemi, dále dům Rýdlových, jenž s pomocí Kláry k sobě poutá Roberta spolu s Janou, a v neposlední řadě hovoříme o jámě v souvislosti s manželstvím tety a otčíma, neboť spolu s prstenem nasadila Klára Robertovi „pouta“, která rozbila až samotná smrt. Zároveň jejich manželský svazek poutá k sobě i samotnou schovanku. Do konfrontace se dostává na jedné straně její vděčnost směřující k tetě Kláře a na straně druhé láska k Robertovi.

Již v souvislosti s dějem jsme konstatovali, že próza je rozdělena do čtyř různě rozsáhlých oddílů. Děj v závěru každé části graduje, dochází k jeho završení, které současně s sebou přináší očekávání, jakým způsobem se bude dále příběh odvíjet. Uvedme si nyní události, jež jednotlivé oddíly završují. V případě první části se

³³ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 139.

³⁴ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 38.

³⁵ VŠETIČKA, F.: *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. Votobia, Olomouc 2001, s. 70.

³⁶ VŠETIČKA, F.: *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. Votobia, Olomouc 2001, s. 70.

jedná o oslavy Matičního dne v Opavě, kde „si otčím Robert s veškerou naléhavostí uvědomí omyl svého manželství a rozhodne se změnit budoucí život.“³⁷ Robertovým vyznáním lásky Janě je ukončen oddíl druhý. Robertova smrtelná choroba, jež s sebou přináší vzdání se lásky, završuje část třetí a smrt obou manželů uzavírá čtvrtý oddíl a spolu s ním i celý příběh.

V souvislosti s dvojí smrtí si povšimněme oné ironie. Přestože manželství Rýdlových za zdmi domu směřuje nevyhnutelně k rozpadu, v nekrologu je jejich vztah popsán jako idylický a bezchybný: „Veřejnost je hluboce rozrušena a dojata tímto neobyčejným případem. Jejich vzorné a láskyplné manželství bylo všeobecně známo a jejich společná smrt otřásla celým krajem.“³⁸ I po smrti je teta dámou, které ostatní spoluobčané mohou jen závidět její rodinnou „idylku“. Zmíněný motiv smrti spolu s vymaněním Jany ze spárů jejích pěstounů nás vede k závěru označit tento konec za završující.³⁹

Literární dílo bývá vystavěno na několika principech, které přispívají k soudržnosti příběhu.⁴⁰ V souvislosti s *Vlčí jámou* zmiňme dva, které pokládáme za nejvýraznější. Stejně jako v knize *Roky v kruhu* i zde Glazarová využívá kalendářního principu,⁴¹ ve kterém je „uplatněna posloupnost kalendářního roku.“⁴² Vypravěč provází čtenáře celým příběhem a pravidelně jej upozorňuje, zda za okny ještě panuje krutá zima nebo se již objevují první jarní paprsky, zda oslavujeme svátek Svatého Václava: „Svatý Václav udělal křížek za odcházejícím měsícem září. Do mlh a mraků zachumlán přichází říjen, náladový patron se sklonem k pesimismu.“⁴³; případně vzpomínáme na naše blízké zesnulé: „Do vánoc jsou dva

³⁷ MRAVCOVÁ, M.: *Umělecké dokumenty a romány: zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936–1940*. Profil, Ostrava 1987, s. 36.

³⁸ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 242.

³⁹ HODROVÁ, D. a kolektiv: -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Torst, Praha 2001, s. 317–341.

⁴⁰ VŠETIČKA, F.: *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. Votobia, Olomouc 2001, s. 13–33.

⁴¹ VŠETIČKA, F.: *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. Votobia, Olomouc 2001, s. 21.

⁴² VŠETIČKA, F.: *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. Votobia, Olomouc 2001, s. 21.

⁴³ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 101.

měsíce a pak už to uteče jako voda. Teď je nová událost přede dveřmi, nová vzpruha a tížádost: Všech svatých. Zavazující tradice, mít nejbohatší, nejpřepychovější hrobku z celého hřbitova.“⁴⁴

Druhým nejvýraznějším principem využívaným v díle je princip klimaxový.⁴⁵ Ten je znatelný v rámci jednotlivých oddílů, kdy dochází k postupné gradaci, jež na konci jednotlivých částí vrcholí, a pak také na úrovni celého textu. Zde můžeme hovořit o jistém střídání klimaxu a antiklimaxu, neboť po gradačním vrcholu v závěru každé části následuje klidný počátek části následující. Jako by se před čtenářem začal rozvíjet nový příběh, který posléze opět podléhá gradaci.

⁴⁴ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 119.

⁴⁵ VŠETIČKA, F.: *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. Votobia, Olomouc 2001, s. 14–15.

3.4 Prostor

Typickým prostorem, jehož Glazarová využívá ve svých „slezských“ prózách, je maloměsto. Zaměříme se tedy na způsob jeho zobrazení ve *Vlčí jámě* a na funkci, jež v románu zastává. Následně se naše pozornost přesune k domu Rýdlových, který je dalším důležitým prostředím románu.

Michail Michajlovič Bachtin charakterizuje maloměsto jako „prostor, ve kterém panuje cyklický čas. Nic se v něm neodehrává, všechno se v něm pouze dokola opakuje, všechno v něm ‚bývá‘.“⁴⁶ Obyvatelé Rozvadova, stvořeného dle vzoru Klimkovic,⁴⁷ žijí jakoby na „ostrově obklopeném vodou“. Na ostrově, kde se zastavil čas a kde lidé bojící se změn uvízli v daném okamžiku, ve kterém stereotypně přežívají: „Je zde zcela patrná zapadlost, provinčnost městečka, ale také jisté napětí mezi maloměstem a jeho okolím, často vůči němu nepřátelským.“⁴⁸

Pro své obyvatele představuje Rozvadov celý jejich svět. Jen zde se cítí bezpečně a sebejistě. Jakékoli narušení produkuje u občanů nevšední chování. Doložit to lze na příkladu tety Kláry, „výtvoru“ maloměsta, jež zpanikaří v den, kdy se dozvídá o Robertově nové práci. Jeho odjezd totiž znenáhla narušuje hranici, rozbíjí stereotyp, muž se vymaňuje z moci malého města a především z moci Klářiny.

Zároveň ony pomyslné hranice jsou těžko překročitelné nejen zevnitř, nýbrž i zvenčí. Pro Roberta, koktajícího a chudého doktora „Kakarbolku“, bylo složité začlenit se do místní společnosti. Jen díky sňatku s tetou Klárou, příslušnicí místní honorace, se mu to nakonec podařilo.

V souvislosti s kategorií času Bachtin konstatuje, že „maloměstský čas postrádá postupující historický chod, jeho pohyb je koloběh – koloběh týdne, měsíce, koloběh celého života. Den po dni se stereotypně opakují tytéž všední události,

⁴⁶ BACHTIN, M.: *Román jako dialog*. Odeon, Praha 1980, s. 368.

⁴⁷ MRAVCOVÁ, M.: *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936–1940*. Profil, Ostrava 1987, s. 41.

⁴⁸ GILK, E.: *Tematizace maloměsta ve Vlčí jámě* In: Jarmila Glazarová 1901 - 2001: sborník textů z konference ke 100. výročí narození. Osvětová beseda Staré Hradý, Staré Hradý 2002, s. 31.

v hovoru se omílají stále tatáž témata, užívá stejných slov atd.“⁴⁹ Statičnost je tedy pro maloměstský čas zcela příznačná.

Vlčí jáma představuje příběh odehrávající se v průběhu přibližně jednoho roku. Onu cykličnost lze ovšem pozorovat i na kratší časové jednotce, na době jednoho týdne. Celé městečko se každou neděli pravidelně vydává do kostela a poté na procházku. Důvod, který je do kostela zavádí, není ovšem upřímná víra, ale moc malého města, potřeba ukazovat se pravidelně na veřejnosti. I zde se jedná spíše o zaběhnutý řád než o vlastní přesvědčení.

Autorka, až na stručný popis náměstí a kupecké uličky, kde stojí dům Rýdlových, se nijak nevěnuje topografickému popisu Rozvadova. Dle našeho názoru detailní popis městečka není centrem jejího zájmu. Jejím prvotním záměrem je charakterové vykreslení postav a vztahů mezi nimi. Prostor funguje jako pomocná kategorie, v níž se chování Rozvadovských zrcadlí.

Autorčina pozornost je naopak směřována k tradicím, zvyklostem a svátkům maloměsta. Ty alespoň na okamžik probouzejí obyvatele z „věčného spánku“. Vzpomeňme například na každoroční dožínky, oslavu Vánoc, Velikonoc či Všech svatých. Spolu s těmito svátky je v textu upozorňováno na roční období či měsíc, ve kterém se nacházíme. Zmíněné tradice a svátky, jež se každoročně opakují, jsou však opět jistým potvrzením cykličnosti.

Ona cykličnost spolu se stereotypem nejsou patrné pouze na rovině lidského sídla, ale také v rovině interiéru domu. I zde funguje zaběhnutý a neměnný řád, kterému se jeho nájemníci musí podřídit: „Před tichýma očima dívčinýma odehrával se každodenní příběh, který se sterým opakováním změnil z tvrdého dramatu na obvyklou všednost. [...] Že tisíckrát takto vstali, myli se a česali, a den je podával dnu. Vše šlo navyklou cestou [...].“⁵⁰

Nemalá pozornost je věnována popisu interiéru domu, neboť ten je zatížen „značnou výpovědní vahou, v rámci povahopisu i rozvíjení vztahů mezi postavami [...].“⁵¹ Nejpevněji je spjat s osobností Kláry. Její „černá“ duše se odráží na vybavení domu: „Šedé zdi, nevýslovně smutné, němé a výhružné, jsou všude na dosah.

⁴⁹ BACHTIN, M.: *Román jako dialog*. Odeon, Praha 1980, s. 368.

⁵⁰ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 18, 20.

⁵¹ MRAVCOVÁ, M.: *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936–1940*. Profil, Ostrava 1987, s. 34.

Obklopují dům, vstupují do každíčkého okna. [...] Ložnice je tmavá sluj, do které nikdy nezabloudí paprsek.“⁵² Zároveň se v něm odráží běh jejího života. Na počátku, kdy se teta cítí silná duševně i tělesně, dům překypuje nejrůznějším harampádím: „V každíčkém tmavém výklenku v domě jsou ukryta skladiště: boty, oděvy, odložené věci. Celý dům je praskajícím skladištěm nahromaděné hojnosti, užitečné i zbytečné, krásné i odpuzující.“⁵³ Na konci, kdy chřadne a pomalu umírá, zeje dům naopak prázdnotou: „Příborníky se prázdní, i skladiště na prádelnicích, i stolky a konzoly v salóně. V chomáčích slámy, v řezinách, mezi papíry a bednami kupí se věci a jejich příběhy.“⁵⁴ Balení, které má být začátkem nového života v Opavě, se nakonec stává přípravou na cestu na onen svět.

Vybavení domu spolu s prostorovým uspořádáním odkazují k privilegovanosti svých nájemníků. Rodina Rýdlových zasedá ke stolu v jídelně, služebnictvo v kuchyni. Robert je jediným, kdo disponuje svým vlastním toaletním vybavením: „To je privilegium krále: vlastní umyvadlo, široká porcelánová mísa na skříňovém podstavci, na bíle lakované desce. Na zdviženém víku visí široký ručník s červeným monogramem.“⁵⁵

Hranice prostorů ve *Vlčí jámě* je nelehké překročit. Dům spolu s Rozvadovem jsou dějišti, které v sobě kumulují emoce svých obyvatel, omezují jejich povahovou stránku. Přechod z jednoho prostředí do prostředí jiného zde funguje jako katalyzátor. Uvedme příklad Janiny vycházky do polí, při níž naplno prožívá své dětství: „Jana, jako mladé zvíře, celý den uvázané, aby se proběhla v bláznivé honičce, pozobjímala kmeny, pozotvírala náruč všem větrům a dálkám a nasála každým pórem jejich záhadná poselství.“⁵⁶ Bezesporu nejvýraznějším „prostředím-katalyzátorem“ je však dům tetky Karolinky, věrné přítelkyně schovanky. Zde se Jana při svých návštěvách cítí bezpečně a poklidně.

V souvislosti s tematizací domu v autorčiných prózách lze pozorovat kontrast, jenž je patrný mezi její prvotinou a první literární fikcí. Zatímco v *Rocích v kruhu* dům ztvárňuje poklidné místo plné lásky a porozumění, ve *Vlčí jámě* je dům

⁵² GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 24.

⁵³ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 23.

⁵⁴ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 234.

⁵⁵ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 18.

⁵⁶ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 73.

synonymem pasti, která čeká na své oběti. Nábytek, dekorativní předměty, květiny nejsou důvěrnými přáteli. Věci jsou zde „fetišem, modlou, výrazem chorobné touhy po majetku.“⁵⁷

Dalšími dějišti románu jsou Robertova rodná vesnice Drachkov, dům tetky Karolinky jako Janino útočiště a Praha spolu s Opavou, kde Robert pracovně pobývá. Tyto prostory v díle nejsou nijak detailně vyobrazeny, jejich základní funkcí je vytvářet kontrast k prostoru, jenž je typický jednotlivým hrdinům.

⁵⁷ MRAVCOVÁ, M.: *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936–1940*. Profil, Ostrava 1987, s. 44.

3.5 Vypravěč

Podle typologie Daniely Hodrové zprostředkovává příběh vypravěč bez těla – v díle nemá status postavy, jeho fyzický vzhled i charakterové vlastnosti zůstávají čtenáři utajeny.⁵⁸

Vypravěč seznamuje čtenáře s prostředím, ve kterém se jednotlivé události odehrávají. Jeho jazyk je spisovný a poetický se smyslem pro detail, čehož si může čtenář povšimnout již v prvních kapitolách románu: „Jana vchází po kamenných stupních do zející chodby. Za dveřmi ještě pět dubových schodů, vychozených a sténajících, vede do dlouhé chodby. Nad schody napravo stojí prádelník a na něm červená noční lampička svítí do hloubi chodby.“⁵⁹ Zároveň vypravěč tento dům a věci v něm často personifikuje: „Dech domu vyrazí ze dveří jako z úst, drsný, osobitý a silný. [...] Věci přistoupí blíže z úkrytu hlubokých stínů [...]“⁶⁰

Vedle detailních popisů domu a jeho interiéru se vypravěč podrobně věnuje také vykreslení okolní krajiny. Tyto pasáže dotváří celkovou atmosféru příběhu a zároveň čtenáři přibližují nejnaternější pocity jednotlivých postav. Uveďme zde příklad, kdy Jana přijíždí do svého nového domova. „Skupinu pohltí tma, plná vlhkosti. Jarní vítr zhluboka duje, pod nohama se převaluje bláto, a na samý okraj cesty plazí se z hlubiny černa po stranách kotouče mlhy.“⁶¹

Vypravěč na sebe strhává pozornost, když naráz vstupuje do příběhu a oslovuje jednotlivé aktéry: „Ty nevíš, Jano, jak ta tvá rozpjatá náruč, tvé vznosné tělo, jak tvoje překrásné, tiché a zářící oči naplňují jeho nitro sladkou i hořkou tíhou. Nelze je potlačit vůlí, nelze je potlačit prací, nelze před ním utéci.“⁶² Z ukázky je patrná také jistá dávka vypravěčovy empatie. V tomto konkrétním případě se jedná o porozumění Robertovým pocitům.

Vypravěč častokrát přejímá perspektivy jednotlivých postav, aniž by na to předem upozornil. Nejčastěji se tak děje v případě schovanky Jany: „Modré zástěry

⁵⁸ HODROVÁ, D. a kolektiv: -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Torst, Praha 2001, s. 527.

⁵⁹ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 11.

⁶⁰ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 11,12.

⁶¹ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 10.

⁶² GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 73.

s kostkami, puntíky, proužky. Oči přecházejí ze směsi modrých barev, bílých ornamentů, a v prstech šelestí na tuho škrobená plátna. V druhé zásuvce teplé spodničky a kalhoty s kroužkováním. Kilometry kroužkování červeného, modrého, zeleného. Jsou to podivné kusy, nemotorné, obrovské a ošklivé. Ale je jich tolik, tolik!“⁶³

Vypravěč je obeznámen s časoprostorem a událostmi, které se v něm odehrávají. Zavádí čtenáře do minulosti aktérů a neutajeny před ním nezůstávají ani myšlenky postav. Nic nám tedy nebrání označit jej za vypravěče vševědoucího.

Objektivní vyprávění ve třetí osobě bývá ve *Vlčí jámě* doprovázeno neznačenou přímou řečí, která tak tvoří součást promluvového pásma vypravěče. Nejčastěji se vyskytuje v takových případech, kdy se jedná o vnitřní monology, popřípadě o myšlenky, jež postavy nechtějí vyslovit nahlas:⁶⁴ „Ale jak to má Jana říci, když pro to není slov. Tento odporný motouz nesmyslné krajky, ten horký a slabomyslný háček, to přece není činnost. To je obelhávání. A nekonečné hodiny na židli v uličce, to přece není život. To je spánek.“⁶⁵

Vedle neznačené přímé řeči se v textu vyskytuje také řeč polopřímá, která je prostředkem, „jímž se řeč postavy podává nikoliv jako její osobní myšlenka nebo výpověď, nýbrž jako vypravěčem předávaný ‚fakt‘“:⁶⁶ „Zvěst o velikých změnách oznámila teta také děvčatům. Paula se rozhodla snadno. Zůstane tady s koňmi přes žně. Potom? Pak přece odjede na čas někam do kláštera. Ostatně má svůj výměnek.“⁶⁷

Kombinováním výše zmíněných typů narativních promluv dochází k subjektivizaci vyprávění. Připuštěním výskytu řeči smíšené, kterou „nelze jednoznačně identifikovat a zřetelně členit“,“⁶⁸ docházíme k závěru, že se jedná o subjektivní Er-formu, která dle Lubomíra Doležela „má své východisko v promluvové modifikaci, která si přisvojuje primární vypravěčské funkce.“⁶⁹

⁶³ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 22.

⁶⁴ HAMMERLINDLOVÁ, L.: *Vlčí jáma: román a film*. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2011, s. 14.

⁶⁵ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 74.

⁶⁶ DOLEŽEL, L.: *Narativní způsoby v české literatuře*. Český spisovatel, Praha 1993, s. 22–23.

⁶⁷ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 49.

⁶⁸ DOLEŽEL, L.: *Narativní způsoby v české literatuře*. Český spisovatel, Praha 1993, s. 33.

⁶⁹ DOLEŽEL, L.: *Narativní způsoby v české literatuře*. Český spisovatel, Praha 1993, s. 45.

3.6 Postavy

Jarmila Glazarová se při konstrukci postav svých románů inspirovala lidmi z reálného života. V tomto konkrétním případě se jedná o inspiraci obyvateli Klimkovic, kde se Jarmila spolu se svou sestrou ocitly po smrti svých rodičů. Později spisovatelka doprovázela svého manžela-lékaře při obchůzkách pacientů a výsledky pozorování využila při tvorbě *Vlčí jámy*.

Již jsme charakterizovali román jako psychologicko-sociální. Čtenáře tudíž nepřekvapí – vedle detailně popsaného prostředí – také propracovaná psychologie postav. Nejzdařileji je vykreslena postava tety Kláry. Jako zástupce typických vlastností obyvatele maloměsta ji lze označit termínem *typ*,⁷⁰ neboť je takovým charakterem, „u něhož je zdůrazněna jeho sociálně reprezentativní funkce, postava jako typ reprezentuje určitou dobu, určitou sociální skupinu, má typické vlastnosti jejich představitelů, [...]“⁷¹ Dalšími hlavními hrdiny příběhu jsou schovanka Jana, zvěrolékař a starosta Rozvadova Robert Rýdl. Za aktéry vedlejší označme služebné Petronilu, Paulu a Martinu, sousedy tetku Karolinku a pana Frýdeckého, paní Schillingerovou a místního lékaře. Tyto postavy se však na ději příliš nepodílí, spíše ho dotváří a přispívají k celkové charakteristice ústředních postav.

Pro vzájemný vztah ženských hlavních hrdinek můžeme využít terminologie Františka Všetického a označit tuto dvojici za *figurální*.⁷² Aktéři takové dvojice „se vzájemně doplňují a navzájem se potřebují, jedna bez druhé nemůže být.“⁷³ Zároveň se jedná o vztah založený nikoli na paralele, nýbrž na kontrastu fyzického vzhledu, věku, charakterových vlastností obou protagonistek a jejich věrohodnosti. Dobová kritika se shoduje na tom, že je-li postava Kláry propracovaná a pro čtenáře věrohodná, postava schovanky Jany spolu s Robertem a také místním lékařem „trpí

⁷⁰ HODROVÁ, D. a kolektiv: -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Torst, Praha 2001, s. 544–570.

⁷¹ HODROVÁ, D. a kolektiv: -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Torst, Praha 2001, s. 533.

⁷² VŠETIČKA, F.: *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. Votobia, Olomouc 2001, s. 42–43.

⁷³ VŠETIČKA, F.: *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. Votobia, Olomouc 2001, s. 42.

přemírou idealizace, nejednou až sentimentální, na újmu lidské plnosti a podstatnější věrojatnosti.“⁷⁴

Postavy románu jsou v textu charakterizovány a realizovány několika způsoby. Vedle promluvy vypravěče o postavách, která je nejfrekventovanějším způsobem, jsou v knize také četné dialogy postav, vnější monology a monology vnitřní. V následujících podkapitolách se na tyto způsoby zaměříme, abychom vystihli detailnější fyzické a především charakterové vlastnosti jednotlivých hrdinů.

3.6.1 Klára

Jak bylo uvedeno výše, jednou z ústředních postav díla je teta Klára, která do děje vstupuje již v úvodu. Zde spolu s manželem stojí na nádraží a čeká na příjezd schovanky Jany. Na první pohled se jeví jako velice příjemná, srdečná a dobrotivá postarší dáma poněkud zvláštního vkusu. S otevřenou náručí vítá Janu a uvádí ji do jejího nového domova. „Vítám vás, Jano, v novém domově. U nás opravdu musíte být jako doma. Ode dneška jste naší dcerkou. Musíte být veselá a zapomenout na všechno.“⁷⁵ Jak je patrné z ukázky, již při prvním setkání použila Klára dvakrát sloveso „muset“, které si častokrát spojuje se slovem „láska“ – ta se rozpíná a roste jako pavučina, do které se Jana stále víc a víc zamotává.

Teta Klára je ženou sobeckou, panovačnou, lakomou; ženou, pro niž majetek představuje nejvyšší životní hodnotu a faleš vůči druhým se stává jejím životním postojem. Nedělní dopoledne, kdy se manželský pár spolu s Janou vydávají na pravidelnou nedělní mši, je věrným dokladem jejího charakteru. Teta v kostele sedává pravidelně v první lavici. „Tradiční právo jejího rodu. Tady sedávali před ní, mlynář a purkmistr s hedvábnou paní matkou, mlynář děd a mlynář praděd [...]“⁷⁶ Jedná se tedy o rodinu společensky vysoce postavenou, jejíž členové zastávali důležité úřady a byli pro chod městečka nepostradatelní. Po mši se rodina vydává na procházku, na které teta, pevně zavěšená do svého manžela, nezapomíná rozdávat vřelé úsměvy a pozdravy. Za maskou této vřelosti se však skrývá pouhé opovržení.

⁷⁴ PÍŠA, A. M.: *Vypravěčka ženina údělu*. In: *Stopami prózy. Československý spisovatel*, Praha 1964, s. 244.

⁷⁵ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 10.

⁷⁶ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 31.

Klářin charakter je bezpochyby determinován sociálním prostředím, ve kterém vyrůstala. Byla žákyní klášterní školy, navštěvovala taneční lekce a učila se ručním pracím. Jako jediná dcera starosty města se nikdy nepotýkala s materiálním nedostatkem a vždy bývala středem pozornosti. Její činy přitom neměly následku: „Jediná umí německy, má nejlepší šaty ze všech dětí, s nikým se o nic nemusí dělit. Nikdo jí nikdy nic neodepřel. Terorizuje spolužáky beztrestně.“⁷⁷

Za Klářinu přítelkyni lze považovat paní Schillingerovou. Ovšem toto přátelství pro tetu znamená opětovné ujišťování její společenské pozice. Je běžné, že dialogy mezi těmito dámami jsou vedeny německy, neboť němčina je znakem vysokého vzdělání. Zároveň je paní Schillingerová zdrojem nejnovějších klepů týkajících se neštěstí druhých. Teta k těmto lidem nepocituje lítost. Jejich životní příběhy ji pouze přesvědčují o vlastním dokonalém manželství bez poskvrny.

Retrospektivní pasáže věnující se předchozím manželským svazkům tety Kláry implicitně podávají vysvětlení, proč si za svého třetího manžela zvolila Roberta. První manžel Herr Forstmeister Fürst pocházel ze zámožné statkářské rodiny. Zatímco teta Klára si jej brala z čisté lásky, Fürst v ní viděl pouze bohatou dědičku. Po svatbě se domem rozléhalo neustálé manželovo naléhání po dítěti, které mu však Klára nebyla schopna dát. Manžel po čase onemocněl a nakonec zemřel. Tato životní zkušenost v ní probudila panický strach z nemoci a následné smrti. Strach, který v příběhu vyústí ve snahu smrt přelstít: „Je deset dní po uremickém záchvatu, víc mrtvá než živá. Je však oblečena! Je obuta! Neleží, sedí! Utkvělým instinktem *obelstívá smrt*. Jak může ke mně přijít, zubatá, když nestůňu? Bez nemoci člověk neumírá! A já jsem v šatech, v botách, a sedím. Umírá se vleže!“⁷⁸

Klářino druhé manželství s Karlem Clausem šlo ve stopách manželství prvního. Důvodem sňatku nebyla láska, nýbrž společnost: „To trapné vdovství. Ta dychtivá touha bez úkoje a malé městečko, čňhající a bdělé jako hlídací pes. [...] Muže, za každou cenu muže, když jen trocha společenského lesku zastře, zdůvodní a omluví tu prahnoucí žízeň smyslů.“⁷⁹ Již devět měsíců po svatbě služebná porodila manželovo první dítě, následně s příchodem nové služebné se objevilo dítě další.

⁷⁷ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 65.

⁷⁸ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 237.

⁷⁹ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 120, 121.

Zatímco Klára nevěděla, co si počít, manžel svou neutěšitelnou situaci utápěl v alkoholu, který se nakonec stal příčinou jeho smrti.

Oba bývalí manželé byli vzdělaní muži pocházející z dobrých rodin, a přesto tato manželství skončila katastrofou. Oproti tomu Robert byl mladým, nezkušeným, lehce ovladatelným hochem z chudých poměrů. Klára si jej vzala pod svá ochranná křídla a doufala, že sňatek s ním jí přinese štěstí. Ovšem i zde se zmýlila.

Své třetí manželství založila na majetnickém principu. Její manžel se postupně stal jejím vlastnictvím. Jméno „bobeček“, kterým Roberta častuje, neskrývá pouze eufemismus, ale dává Kláře tolik potřebný pocit nadvlády, pocit, že vše drží pevně ve svých rukách. Dokonce i Robertovu vzdělanost a intelekt vnímá jako přítěž, neboť jí ho berou z náručí, odvádějí do služeb veřejnosti, do Opavy, později do Prahy. Není divu, že s narůstající vzdáleností mezi manžely teta svůj status vládnoucí královny ztrácí a tato ztráta se podepisuje na jejím zdraví. Naprostá ztráta manželovy lásky je v knize pak symbolizována tetinou smrtí. Kláru můžeme označit za *femme fatale*,⁸⁰ tedy variantu osudové postavy, která „osudově, tragicky ovlivňuje svého mužského partnera a jeho nejbližší okolí, doléhá na ně jako nepříznivý a zlovolný osud. Její působnost je obvykle nešťastně ukončena, často smrtí muže, někdy také smrtí vlastní.“⁸¹

Její majetnickostí není zasažen pouze Robert, nýbrž také schovanka Jana. Ta v domě funguje jako pomocná síla a příjemná společnost Kláry obzvláště ve dnech, kdy Robert pracovní pobývá v Opavě či v Praze. Teta se postupně mění v tyrana a Jana v otroka, který plní veškeré její rozmary. Podobný vztah zaujímá teta k služebným – Petronile, dámě, jež v mládí upřednostnila darovat mužům zaťaté pěsti namísto polibků, Paule a Martině, pro kterou láska k muži nebyla ničím ve srovnání s láskou k rodnému kraji. Teta přiděluje služebným práci v domě a připomíná jim, jaké místo zaujímají na škále společenského žebříčku: „Jedna trojice zasedne ke kulatému stolu v pokoji, druhá u hrbolaté, desíletími drhnutí zdrsňelé desky stolu v kuchyni.“⁸²

⁸⁰ VŠETIČKA, F.: *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. Votobia, Olomouc 2001, s. 35.

⁸¹ VŠETIČKA, F.: *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. Votobia, Olomouc 2001, s. 35.

⁸² GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 20.

Klářiny majetnickosti si všímá také Marie Mravcová, která o této postavě hovoří jako o ženě, jež „odnímá věcem jejich přirozenou hodnotu a přiznává jim jediný smysl: být vlastnictvím nebo nástrojem přivlastňování si jiných. Je zhoubou pro lásku, neboť ji spojuje výhradně s hmotným, až obžerným blahobytem a majetnickým právem na život druhého.“⁸³

Součástí Klářina charakteru je žárlivost, projevující se především ve vztahu k Robertově sestře Maryce, neboť právě ona, nikoli teta Klára, stojí za Robertovými počátečními úspěchy. Na doporučení svých profesorů se Robert spolu se svým bratrem chystal nastoupit studia ve Vídni. A tak Maryka, odmítajíc nechat své bratry samotné v cizím městě, odjela spolu s nimi, aby se zde o ně postarala.

K rozkrytí Klářiny osobnosti výrazně napomáhají také věci, jimž je v románu věnována nemalá pozornost.⁸⁴ Popis domu a předmětů v něm, podléhající často personifikaci, anticipují tón celé knihy a zároveň odhalují „temnou“ duši tety Kláry: „Za dveřmi ještě pět dubových schodů, vychozených a sténajících, vede do dlouhé chodby. [...] Věci přistoupí blíže z úkrytu hlubokých stínů, u stěny rozestlaná postel, [...]“⁸⁵ Objevují se zde také věci-vzpomínky,⁸⁶ jimiž je spuštěn proces rozpomínání: „Na boční stěně uhlový portrét mladého muže v životní velikosti a drobný, živý a zářivý obrázek cikánky, utíkající s ukradenou slepicí. [...] Ano, víš, Jano, to byl totiž můj švagr. Bratr mého prvního muže.“⁸⁷ Po těchto slovech následuje pasáž líčící Klářino první manželství. Za typ literární věci lze považovat také oděv, který postavu „tyranky“ v knize karikuje a v souvislosti s oslavami Matičního dne v Opavě vstupuje do kontrastu se šaty místních dam, čímž je upozorněno na její nevкус a módní zaostalost.

⁸³ MRAVCOVÁ, M.: *Umělecké dokumenty a romány: zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936–1940*. Profil, Ostrava 1987, s. 41.

⁸⁴ HODROVÁ, D. a kolektiv: -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Torst, Praha 2001, s. 696–717.

⁸⁵ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 11, 12.

⁸⁶ HODROVÁ, D. a kolektiv: -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Torst, Praha 2001, s. 703.

⁸⁷ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 67.

3.6.2 *Jana*

Další hlavní aktérka příběhu Jana je osmnáctiletou dívkou, která přijíždí do Rozvadova, aby zde našla svůj nový domov. „Ve srovnání s tetou Klárou je Jana postavou bez vlastního prostředí. Nevíme nic o světě, odkud přichází, a v patricijském domě, kde se náhle ocitla, zůstává cizorodým a usvědčujícím ‚hostem‘.“⁸⁸

Po smrti své matky, prožití světové války, neustálém strádání a odříkání se Jana dostává do rodiny Roberta Rýdla a jeho ženy, kde materiální nedostatek, ale i upřímná láska tety Kláry představují pouze abstraktní pojmy. Jana plná naděje na spokojenější život vstupuje do tmavého domu, který se proměňuje v pevnost. Naivní, tichá a skromná dívka je okamžitě zapojena do každodenního pracovního kolotoče. Učí se vařit, uklízet, vyšívat; tedy veškeré činnosti, které z ní udělají ženu, jakou by podle tety měla být – „hodnou, skromnou, měšťanskou domácí dcerkou.“⁸⁹

Jana jakožto postava „zvenčí“ „nechává na sebe nové útočiště aktivně působit a zároveň z něho ‚čte‘ o lidech, kteří v něm žijí, o jejich minulém i přítomném životě.“⁹⁰ Doložme to na příkladu nedělní procházky, při které Jana odhaluje tetinu přetvářku: „Jana cítí podivnou bázeň. Tady se skrývá něco pod povrchem života. Utajené strádání. Neznámé bouře v hlubinách, kam nelze zatím dohlédnout. Jiný život než ten, který se staví na odiv, rubní, záhadný a zneklidňující.“⁹¹

Po odjezdu Roberta do Opavy a posléze do Prahy se schovanka čím dál tím víc cítí jako zajatec, který musí snášet tetiny nálady, oddávat se dlouhým hodinám vyšívání či hraní karet do pozdních nočních hodin. Pokud si teta přeje předčítat, Jana musí předčítat, pokud chce, aby zahrála na harmonium, musí zahrát. Přístavem v bouři je pro Janu snad už jen dům tetky Karolinky. Vdova, jejíž syn byl zabit na vojně, se stala při prvním setkání Janinou spřízněnou duší. Pohádková chaloupka se proměnila v její útočiště, které je plné vřelosti a vlídnosti.

⁸⁸ MRAVCOVÁ, M.: *Umělecké dokumenty a romány: zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936–1940*. Profil, Ostrava 1987, s. 41.

⁸⁹ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 15.

⁹⁰ MRAVCOVÁ, M.: *Umělecké dokumenty a romány: zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936–1940*. Profil, Ostrava 1987, s. 34.

⁹¹ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 33.

Jana je inteligentní dívka toužící po poznání. Neustále zahrnuje Roberta otázkami, který na ně trpělivě a rád odpovídá. Dívka umí mluvit německy, hraje na harmonium a v době zimních měsíců pravidelně dochází do domu Karolinky, kde doučuje pět „havranů“, černovlasých chlapců. Ti s obrovským entuziasmem naslouchají Janiným výkladům: „Hoši jsou okouzleni. Nikdo s nimi nikdy takto nemluví. I sama hudebnost Janiny řeči, přízvuk na první slabice a na předložkách, je uchvacuje a nutí soustředěně naslouchat.“⁹² Jeden z chlapců daruje Janě pejska – Cvočka, který se stane jejím věrným čtyřnohým přítelem.

Jana je dokonalým protikladem maloměstské tety Kláry. Nebudeme se příliš mýlit, když ji označíme za prototyp ideální ženy. Je mladá, zvědavá, pracovitá, schopná upřímné lásky, zatímco Klára vyniká svým sobectvím, majetnickostí a závistí. Svým charakterem Janu pouze ubíjí, bere jí mládí a spolu s ním také ideály. Rozpor mezi ženami je patrný také na rovině fyziognomické. Robustní postava Kláry zahalena v zástěrách kontrastuje se štíhlou a urostlou figurou osmnáctileté Jany.

Schovanka vystupuje v příběhu jako pasivní, neheroický jedinec. I přesto, že její city k Robertovi jsou silné, nikdy za ně otevřeně nebojuje. Smiřuje se s osudem a uvědomuje si, že jejich vzájemná láska nemůže dojít naplnění. Jana se zmítá mezi milostným vzplanutím a nekonečným vděkem k tetě, která jí dala nový domov. Čistý cit lásky se tak proměňuje v trýzeň, která Janu pohlcuje.

Její pasivita je zjevná také ve vztahu ke Kláře. Jana plní rozkazy, které jí jsou udělovány, aniž by s veškerými úkoly souhlasila, přihlíží tetině zálibě v klepech, nebojuje s její sobeckostí a nadvládou, nechává se volně ovládat a psychicky týrat. Všechna tato trýzeň se podepisuje na jejím zdravotním stavu: „V tu dobu přišla na Janu svízel: začal ji bolet zub. A bolel víc a víc, až už to prostě nešlo tvářit se hrdinsky a bolesti vzdorovat.“⁹³ A tak byla nucena navštívit lékaře. Ten dívku na první pohled poznal, neboť je to již pár dní, co Janu skrz své okno bedlivě pozoruje. Při jejich dalších setkáních tento čtyřicetiletý, dobře vypadající vdovec Janu přesvědčuje o svých citech a nabízí jí partnerství. Dívka však odmítá, neboť síla Klářiných pout a lásky k Robertovi se zdá obrovská. Teprve smrtí obou manželů se jí dostane svobody a nalézá spokojený život po boku místního lékaře.

⁹² GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 127.

⁹³ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 96.

Marie Mravcová upozorňuje v souvislosti s postavou schovanky na autorčinu idealizační tendenci: „Její Jana je pojata zcela vědomě jako ideální představa. Přičemž idealizace postavy je zesílena zvláště tam, kde se stává předmětem otčímovy touhy a spolu s tím i ztělesněním romantického motivu nedosažitelnosti a nenaplnění.“⁹⁴ Až nadpřirozené podoby se schovance dostává v období vánočních svátků, kdy „je připodobňována k mučednici a andělu apod.“⁹⁵

Postava Jany bezpochyby prochází vývojem. Pokud o ní na počátku hovoříme jako o dívce křehké, naivní, s duší dítěte, pak po všech prožitých úskalích a strastech lze Janu označit za zralou ženu plnou životních zážitků a zkušeností.

Janino příjmení není čtenáři známo, což lze interpretovat jako potvrzení jejího osudu, jako paralelu: dívka bez příjmení – dívka bez domova. Postava lékaře je v tomto ohledu mnohem mlhavější, neboť představuje jediného bezejmenného aktéra *Vlčí jámy*. Svou bezejmenností poukazuje na svou výjimečnost, která v závěru knihy dojde naplnění. Stává se Janinou nadějí na budoucí šťastný život. Karel Sezima zároveň uvádí, že „pozůstalou schovanku vysvobodí z téhle osudové vlčí jámy starší vdovec lékař, jenž ji dávno miloval – jak ostatně dál už vyprávěly *Roky v kruhu*, jejichž je nový román podle všeho předhistorií.“⁹⁶ Tím upozorňuje na postavu lékaře jako na postavu inspirovanou osobou autorčina manžela Josefa Podivínského.

3.6.3 Robert

Robert Rýdl, zvěrolékař a starosta Rozvadova, je Klářiným o mnoho let mladším manželem a otčímem schovanky Jany. S Klárou žije ve stereotypním tichém manželství. Teta se až přehnaně stará o veškeré manželovy potřeby, neboť jedině tak se cítí potřebná a nepostradatelná. Robert veškerou její péči pasivně přijímá. Z tohoto stereotypu je vytržen až příchodem Jany. Jejich vzájemná náklonnost, která se postupně prohlubuje, byla zjevná již při jejich prvním setkání:

⁹⁴ MRAVCOVÁ, M.: *Umělecké dokumenty a romány: zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936–1940*. Profil, Ostrava 1987, s. 38.

⁹⁵ MRAVCOVÁ, M.: *Umělecké dokumenty a romány: zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936–1940*. Profil, Ostrava 1987, s. 38.

⁹⁶ SEZIMA, K.: *Z nové tvorby románové*. In: Lumír: revue pro literaturu, umění a společnost. Literární odbor Umělecké besedy, Praha 1938/1939, s. 92.

„I muž se zamlčí, dojat hloubkou a vroucností Janina pohledu. Zamyšlení obou, bez vyjádření i formy, spíš pouhý pocit, který je naplňuje, mluví za ně beze slov.“⁹⁷

Robert pochází z vesnice Drachkov, ze skromné a početné rodiny. I přes přirozenou inteligenci a zvědavost od dětství koktal, což sráželo jeho sebevědomí. Po absolvování gymnázia počal spolu se svým bratrem studovat ve Vídni. Zatímco Adolfovi byla bližší práva, Robert upřednostnil studium veterinárního lékařství. Po úspěšném absolvování studií přijel ve svých čtyřiaadvaceti letech do Rozvadova: „[...] byl štíhlý, s dlouhým krkem, dlouhýma rukama, s malým tmavým knírkem okolo dětských úst.“⁹⁸ Pro „doktora Kakarbolku“, nesmělého a koktajícího mladíka, bylo těžké zapadnout do místní společnosti. Pak ovšem potkal Kláru, čtyřicetiletou vdovu, zkušenou a sebejistou dámu, která se stala Robertovou manželkou a jedinou ženou jeho života.

Robert Rýdl je mužem, jenž se zasloužil o rozvoj městečka: „[...] nabídl své město za sídlo školy, pohnul městskou radu i soukromníky k peněžitým darům, poskytl pozemky a vybudoval k nim cesty [...]“⁹⁹ Není tedy divu, že právě on je pracovně povolán do Opavy a později také do Prahy. S překročením hranic Rozvadova získává odstup od svého manželského vztahu a uvědomuje si své setrvávání v něm bez jakékoliv lásky. Je si vědom, že žena, kterou si před lety vzal, je pouhou maloměstskou paničkou. Naproti tomu intenzivněji vnímá krásu, upřímnost a nevinnost mladé schovanky. Robertovo procitnutí vrcholí v den, kdy Klára spolu s Janou přijíždí do Opavy na slavnost Matičního dne: „Muž stojí bez hnutí. Jen ramena se občas pohnou a čelistní kloub. Jana ví: Něco se proboují. Něco spěje k závěru. Něco velikého a osudného mění v tuto chvíli vše. Tato podepřená, jako balvan těžká a bolestná hlava rozhoduje se pro nový, pro jiný osud.“¹⁰⁰

Robert stejně jako Jana ví, že jejich vzájemný cit nemůže dojít naplnění. Oba dva se z nekonečné vděčnosti k tetě Kláře souží vzájemnou láskou. Robert, jenž nadále nemůže skrývat své city, se vyzná schovance: „V bělavé tmě vánoční noci se nakloní nad ležící Janou. Podsune své ruce pod její tělo, pozdvihne je a přitiskne

⁹⁷ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 13.

⁹⁸ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 137.

⁹⁹ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 45.

¹⁰⁰ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 86.

k srdci. Jana vidí dvě hvězdy svítit nad sebou, dvě krásné betlémské hvězdy. Vykoupený mudrc Melichar sklání se nad svým spasitelem. Můj Ježíšku, děkuji ti. Miluji tě. Dobře spi.“¹⁰¹

S Robertem je spjata postava pana Frýdeckého, souseda Rýdlových. Ten plní v textu stejnou funkci jako tetka Karolinka. Avšak s tím rozdílem, že jeho společnost nevyhledává schovanka Jana, ale Robert. Frýdecký je jeho věrným přítelem, zastává funkci starosty v době, kdy otčím odejde pracovně do Opavy, posléze do Prahy. Při každém návratu domů Robert nezapomíná svého kamaráda navštívit. O čem si spolu povídají, není čtenáři ani obyvatelům městečka známo, což tetu Kláru, která veškeré záležitosti týkající se Roberta musí mít pod kontrolou, vyvádí z míry.

Podobně jako je tomu u hlavních hrdinek, Robertův psychický stav se podepisuje na jeho stavu fyzickém. Zatímco Kláru sužuje „srdcetřas“ a Janu bolavý zub, otčím trpí srdeční chorobou, která se stane příčinou jeho smrti. Tu však nelze vnímat jednoznačně negativně. Robert je mužem pevných zásad, jenž věří v posvátnost manželství, avšak díky Janě si uvědomuje, že bez opravdové lásky nelze žít. Smrt je tedy pro něj vysvobozením.

¹⁰¹ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 166.

3.7 Motivy

V románu *Vlčí jáma* se vyskytuje množství nejrůznějších motivů. Liší se způsobem zobrazení v textu a frekvencí, s jakou se v próze vyskytují. Pro naši práci jsme se rozhodli zaměřit na čtyři z nich, tedy na ty, které dle našeho názoru jsou nejdůležitější a v textu nejzřetelnější – motiv nerovného manželství, nenaplněného „milostného trojúhelníku“, motivy zvířecí a motiv rituality.

3.7.1 Nerovné manželství

Jedná se o motiv příznačný pro celou prozaickou tvorbu Jarmily Glazarové. Nebudeme se mýlit, když jej označíme za motiv intertextový,¹⁰² který Daniela Hodrová definuje jako motiv, jenž „se vrací v řadě děl téhož autora, ale především v dílech různých autorů a často i různých dob.“¹⁰³

Jelikož se jedná o motiv, pro něhož je charakteristický opakovaný výskyt v autorčině tvorbě, nebude od věci nastínit jeho modifikace v jejím rámci. Motiv nerovného manželství je spjat s románovou prvotinou Glazarové *Roky v kruhu*, spatřujeme jej také ve *Vlčí jámě* a v neposlední řadě je přítomen v *Adventu*. Největšího kontrastu dle našeho názoru dosahuje v prvních dvou autorčiných prózách, a proto se naše pozornost bude ubírat právě tímto směrem.

Autobiografický autorčin debut *Roky v kruhu* je příběhem poklidného manželství ženy s mužem o 29 let starším. Z onoho věkového rozdílu vyplývá, že žena kontrastuje svému muži „svou mladostí, životní nezkušeností, citovostí, pokornou podřízeností a nesmělostí.“¹⁰⁴ V příběhu ho neoslovuje nijak než jako „tátu“. Ten je hlavou rodiny, autoritou, vlastníkem domova. Žena zde vystupuje jako „dekorativní prvek“, který domácnost dotváří a muži se podvoluje. Jejich manželství

¹⁰² HODROVÁ, D. a kolektiv: -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Torst, Praha 2001, s. 721–745.

¹⁰³ HODROVÁ, D. a kolektiv: -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Torst, Praha 2001, s. 727.

¹⁰⁴ KOUDELKOVÁ, E.: *Obrazy nerovných manželství v prózách Jarmily Glazarové*. In: Jarmila Glazarová 1901 - 2001: sborník textů z konference ke 100. výročí narození. Osvětová beseda Staré Hradky, Staré Hradky 2002, s. 23.

je až na nepatrné neshody poklidné a šťastné. Hovoříme o svazku založeném na vzájemné úctě a lásce. Manželé jsou protějšky, které se vzájemně doplňují, věkový rozdíl zde nabývá pozitivních konotací.

Ve *Vlčí jámě* je s tímto motivem zacházeno poněkud rozdílně. První diferenci spatřujeme již na rovině vypravěčské. Zatímco v autorčině prvotině je na manželství aktérů nahlíženo „zevnitř“ – vypravěčkou je samotná hlavní postava, ve *Vlčí jámě* již vystupuje vypravěč vševědoucí přicházející „zvenčí“. Avšak je třeba zdůraznit vypravěčovo citové zaujetí a tušenou přítomnost autorčiny osobnosti,¹⁰⁵ což značně vypravěče subjektivizuje.

Pokud *V rocích v kruhu* věkově nerovné manželství nepředstavuje překážku, ve *Vlčí jámě* je tomu naopak. Nelze říci, že věk je základním zdrojem rozkladu manželského vztahu, je však aspektem, který tomu napomáhá, neboť Klářin vzhled je zrcadlem jejích charakterových nedostatků.

Prvkem, jenž zde citelně schází, je vzájemná láska. Zde se jedná o „manželství, chápané jedním z partnerů jako pouhá součást osobního vlastnictví, zatímco druhý je k němu připoután pocity falešné, sebeobětující vděčnosti [...]“.¹⁰⁶

Motiv nerovného manželství se v této próze neodráží pouze na věku, nýbrž také na společenském původu. Klára pocházející z bohatých poměrů kontrastuje se skromným původem otčíma Roberta. Je zvyklá, že se jí dostává všeho vždy, když si poručí, zatímco Robert si v dětství prošel mnoha úskalími a ústrky.

Nerovné manželství je zde obohaceno o třetí postavu, schovanku Janu. Zde opět autorka využívá principu kontrastu, neboť Jana vystupuje jako Klářin fyzický i charakterový opak. Svou „invazí“ do manželského svazku působí jako impuls, jímž Robert procítá ze stereotypně prožívaného manželství bez lásky.

Glazarová se tak ve *Vlčí jámě* ponořuje hlouběji do nitra aktérů a zvažuje nejrůznější aspekty, jež mají negativní vliv na partnerský vztah.

¹⁰⁵ KOUDELKOVÁ, E.: *Obrazy nerovných manželství v prózách Jarmily Glazarové*. In: Jarmila Glazarová 1901 - 2001: sborník textů z konference ke 100. výročí narození. Osvětová beseda Staré Hradky, Staré Hradky 2002, s. 24.

¹⁰⁶ HÁJEK, J.: *Jarmila Glazarová*. In: Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život. Československý spisovatel, Praha 1961, č. 9, s. 51.

3.7.2 *Nenaplněný „milostný trojúhelník“*

Obohacením manželského vztahu o schovanku Janu se před čtenářem postupně rozvíjí zápletko, která nemá daleko ke vzniku milostného trojúhelníku. Avšak s tímto označením je třeba zacházet velmi opatrně. Již dobová kritika upozornila na to, že se nejedná o frivolní manželský trojúhelník, o žádnou cizoložnou románovou aféru.¹⁰⁷ „Je to krutý zápas dívčí lásky, zrozené ze soustrázně s druhou stranou a těžce bojující s lítostným soucitem k třetí.“¹⁰⁸ Pokud k tomu přidáme argument, že se Klára nikdy nedozví o vzájemných citech svého muže a osmnáctileté dívky a že onen cit nedojde fyzického naplnění, vyvstává otázka, zda vztah těchto tří aktérů za milostný trojúhelník vůbec považovat. Pro naše účely přiblížit tento motiv recipientovi se lze zavedeného označení přidržet.

Složitá vztahová situace, která se v próze konstruuje, vyvolává u čtenáře jistou tenzi. Vztah Jany a Roberta procházející jednotlivými oddíly graduje do takové míry, že otčím se ze svých citů vyzná schovance. Jedná se o moment jejich největšího sblížení. Posléze se tento cit proměňuje v trápení, které oba aktéry souží.

Přestože Robert přijetím pracovních nabídek opouští Rozvadov, cit mezi ním a schovankou se paradoxně neustále rozvíjí a sílí. Pak v době pravidelných otčímových návštěv domova dochází k vnitřním „výbuchům“ pocitů, které jsou vypravěčem zprostředkovány čtenáři: „Jana odstrčí závoru, odemkne zámek, a bez hlesu doslova padne na otčímova prsa. Její tenké ruce ovinou jeho krk, celé její vzdušné tělo, oděné jen krátkou, komickou košilí, spočine lehce a horce na celé výši jeho postavy. Tolik bezmezná, živelná radost, tolik vroucího citu.“¹⁰⁹

Teta Klára zaslepená svou omezeností žije v nevědomosti. Každý den se ocitá v blízkosti svého muže i schovanky, a přesto si nevšimne sebezjevnějších náznaků. A tak všichni tři žijí jeden po boku druhého, spjati nejrůznějšími vztahovými řetězci. Hovořit o jednoduchém trojúhelníku, kde do manželského páru vnikne třetí osoba a následně se začne rozvíjet milostná zápletko, rozhodně nelze. V tomto případě se

¹⁰⁷ SEZIMA, K.: *Z nové tvorby románové*. In: Lumír: revue pro literaturu, umění a společnost. Literární odbor Umělecké besedy, Praha 1938/1939, s. 92.

¹⁰⁸ SEZIMA, K.: *Z nové tvorby románové*. In: Lumír: revue pro literaturu, umění a společnost. Literární odbor Umělecké besedy, Praha 1938/1939, s. 92.

¹⁰⁹ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 109.

jedná o nenaplněný, dalo by se říci skrytý „milostný trojúhelník“ měnící se postupně v začarovaný kruh, v němž se prolíná vděčnost s pýchou, lítost s hamižností. Smrt manželského páru, kterou autorka završila příběh, je, domníváme se, jediným východiskem z tohoto kruhu.

3.7.3 Zvířecí motivy

Během pročitání textu *Vlčí jámy* si nelze nepovšimnout autorčina přirovnávání, či metaforického využití obyvatelů zvířecí říše. První obyvatel onoho světa se představuje již při přečtení titulu knihy. Vlk je ve *Slovníku symbolů* popsán jako nebezpečný dravec, zástupce divočiny olupující člověka a ohrožující jej, jako zvíře, jenž žije v zászvětí. Zároveň je obrazem krutosti a závisti. Přestože se jedná o chytré zvíře schopné života v kolektivu, většinou je vnímáno negativně.¹¹⁰ Svými vlastnostmi není složité nalézt jeho lidský protějšek v tetě Kláře, ženě, která olupuje své nejbližší, bere jim svobodu, mládí, udusává jejich pocity.

Vlk spolu s jámou pak vytváří spojení, které nabývá svého vlastního a širšího významu. O vlčí jámě pojednáváme v kapitole o kompoziční výstavbě textu, proto tomuto spojení nebude nyní věnováno větší pozornosti.

Klára je také explicitně přirovnávána k tygroví: „A sama teta, předoucí sladce jako sytý tygr, který nemusí, ale může vycenit chrup. Ach, sladkost, ach, triumf stále vzrušující z pevně předsevzatého vydědění všech!“¹¹¹; drakovi, který bedlivě střeží svou oběť, nebo k lišce, zvířeti chytrému a lstivému: „Stisk pod paží se uvolní, napětí v obličejí povolí. Krásná a drahocenná liška schlípne na skleslých ramenou. Zlostný triumf a únava ověsí žluté rysy.“¹¹²

V próze se dále setkáváme s havrany. V určitých kulturách je havran vnímán sice jako zlé znamení, především díky své barvě, v mnoha jiných je však zvířetem božským a solárním, neboť je obdařen inteligencí.¹¹³ Přidáme-li další typickou havraní vlastnost, tedy dotěrnost, nepřekvapí čtenáře, že Glazarová užívá tohoto zvířete pro označení pěti žáků schovanky Jany: „Jednoho podvečera přistupuje Jana

¹¹⁰ BECKER, U.: *Slovník symbolů*. Portál, Praha 2002, s. 324.

¹¹¹ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 130.

¹¹² GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 33.

¹¹³ BECKER, U.: *Slovník symbolů*. Portál, Praha 2002, s. 79.

k pracovnímu stolku pěti havranů: Já jsem vaše sousedka Jana, pánové. Mohu vám svěřit, že ovládám dokonale češtinu i němčinu, obstojně ostatní učební předměty a sotva dostatečně počty.“¹¹⁴ Pět chlapců je vzděláváno v domě tetky Karolinky. Ten je popisován jako „domek sedmi havranů s malými stolky a židličkami, s malými talíři, příbory a skleničkami.“¹¹⁵ Posun k magickému číslu sedm se tak spolu s existencí „kouzelné chaloupky“ podílí na budování pohádkového motivu.

3.7.4 *Ritualita*

Ritualita je dalším motivem, který lze označit za intertextový.¹¹⁶ Nalezneme ho nejen v *Rocích v kruhu*, *Vlčí jámě*, ale také v prózách *Advent* a *Chudá přadlena*.

V souvislosti s ritualitou *Vlčí jámy* lze hovořit o ritech „tvořících součást prastarých obyčejů a znamenajících spojení s vyšší entitou (božstvem)“¹¹⁷ a také o rituálech všednodenních, opakujících se.¹¹⁸

Obřadního charakteru dosahují v první řadě činnosti, jež jsou neodmyslitelně spjaty s prostorem domu. Zde opět můžeme přistoupit ke komparaci motivu v autorčině prvotně a námi analyzované próze. V *rocích v kruhu* jsou domácí rituály – stejně jako samotný dům – vnímány pozitivně, vyznačují se upevňujícím se charakterem. Ve *Vlčí jámě*, kde dům je nepřátelským skladištěm, se každodenní činnosti proměňují v utrpení, které nemá konce. Jako příklad uveďme Janino vyšívání, kterému se po otčímově odjezdu musí věnovat dlouhé hodiny. Zároveň tyto činnosti fungují v textu jako aspekt, jenž charakterově přibližuje postavy čtenářů. Jako příklad může posloužit Klářino žehlení Robertových košil, které je jejím výsostným právem. Nikdo to neumí tak jako ona, nikdo jiný se košil nesmí dotknout, neboť jen teta je osobou, jež tuto činnost dokáže přivést k dokonalosti.

¹¹⁴ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 125.

¹¹⁵ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 30.

¹¹⁶ HODROVÁ, D. a kolektiv: -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Torst, Praha 2001, s. 721–745.

¹¹⁷ MRAVCOVÁ, M.: *Ritualita v díle Jarmily Glazarové*. In: Jarmila Glazarová 1901 - 2001: sborník textů z konference ke 100. výročí narození. Osvětová beseda Staré Hradky, Staré Hradky 2002, s. 15.

¹¹⁸ MRAVCOVÁ, M.: *Ritualita v díle Jarmily Glazarové*. In: Jarmila Glazarová 1901 - 2001: sborník textů z konference ke 100. výročí narození. Osvětová beseda Staré Hradky, Staré Hradky 2002, s. 15.

Ritualita ve *Vlčí jámě* jde ruku v ruce s cyklickým časem, který je příznačný pro prostor malého města, s úkony a svátky, které jsou s tímto prostorem spjaty. Zároveň souvisí také s „rysem scéničnosti, jenž tu spolupůsobí spolu s výpravností, posílenou zejména reminiscencemi a souhrnnými komentáři, a básnivostí, zakládající se na silně emotivním (metaforizovaném) výrazu.“¹¹⁹

Ona scéničnost je v textu posílena „efekty“ osvětlení, přítomností nejrůznějších zvuků a předmětů, „z nichž některé nabývají charakteru rekvizit a kostýmů.“¹²⁰ Takovým předmětem může být „trůn královny“, který se spolu se zhoršujícím fyzickým stavem Kláry v závěru příběhu rozpadá.

Autorka také propojuje rituál a mýtus.¹²¹ Stačí si vzpomenout na dobu vánočních svátků, kdy Jana vypráví Robertovi příběh o narození Ježíška a příchodu Kašpara, Melichara a Baltazara z východu. Biblický příběh se stane také pozadím pro vyjádření citů Roberta a schovanky. Zároveň dochází ke zpřítomnění a znovuprožití této legendy, neboť Robert je připodobněn k Melicharovi a Jana k Ježíškovi.

¹¹⁹ MRAVCOVÁ, M.: *Ritualita v díle Jarmily Glazarové*. In: Jarmila Glazarová 1901 - 2001: sborník textů z konference ke 100. výročí narození. Osvětová beseda Staré Hradky, Staré Hradky 2002, s. 16.

¹²⁰ MRAVCOVÁ, M.: *Ritualita v díle Jarmily Glazarové*. In: Jarmila Glazarová 1901 - 2001: sborník textů z konference ke 100. výročí narození. Osvětová beseda Staré Hradky, Staré Hradky 2002, s. 16.

¹²¹ MRAVCOVÁ, M.: *Ritualita v díle Jarmily Glazarové*. In: Jarmila Glazarová 1901 - 2001: sborník textů z konference ke 100. výročí narození. Osvětová beseda Staré Hradky, Staré Hradky 2002, s. 18.

4 ZÁVĚR

Ve všech odborných příručkách věnujících se meziválečné próze a žánru psychologického románu, jsme po boku Jaroslava Havlíčka, Egona Hostovského a Václava Řezáče narazili na jméno Jarmily Glazarové. Ta byla ve své době považována za uznávanou prozaičku a tvůrkyni výše zmiňovaného žánru, proto jen s lítostí můžeme konstatovat, že po druhé světové válce Glazarová upustila od tvorby beletristické a plně se věnovala psaní reportáží a účasti na politicko-společenském životě. Byla to právě tato křehká spisovatelka, která se stala první vyslankyní československé kultury v Sovětském svazu, která se neúnavně věnovala činnosti rozhlasové a přednáškové a která zastávala funkci poslankyně československého Národního shromáždění.¹²² Důkazem jejího společenského vytížení je fakt, že nikdy nedokončila prózu *Navlékač korálů*, kterou začala psát již v období předválečném.

Vlčí jáma je prózou, u níž je zdůrazňován její fiktivní charakter, avšak přinejmenším při analýze protagonistů jsme narazili na postavu místního lékaře, který je do jisté míry obrazem osobnosti Josefa Podivínského, manžela autorky. V žádném případě ale nelze hovořit o autobiografii. Jedná se o jistý výskyt inspirace konkrétními lidmi reálného světa, která je v románu patrná a všudypřítomná. Onu fiktivnost textu podporuje také zvolení vševědoucího vypravěče, jenž je obeznámen i s nejskrytějšími pohnutkami aktérů.

Při našem bádání jsme také došli k závěru, že jedinečnost autorčina pojetí psychologického žánru netkví pouze ve vykreslení psychologie postav, nýbrž v jejím živě obrazném vypravěčském stylu,¹²³ kterého dosahuje užitím nejrůznějších metafor, personifikace či nářečních prvků: „Paničko, prošim ich, němaju tam kuštiček syra, pochybělo mi do buchet.“¹²⁴ Další složkou, která přispívá k oné specifičnosti, je volba literárního prostoru. Maloměsto jako prostor vyznačující se ustrnulostí, neměnností a přítomností cyklického času není v prózách Glazarové kategorií, jež stojí v centru její pozornosti, nýbrž je doprovodnou kategorií odrážející

¹²² HÁJEK, J.: *Osudy a cíle*. Československý spisovatel, Praha 1961.

¹²³ PÍŠA, A. M.: *Vypravěčka ženina údělu*. In: *Stopami prózy*. Československý spisovatel, Praha 1964, s. 245.

¹²⁴ GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962, s. 94.

lidské vlastnosti. Stejnou funkci v díle zastávají i dějiště další, především pak prostor domu v kupecké ulici.

Glazarové bývá vytýkáno její mechanické vsunutí výkladu o krajových zvycích a mravech.¹²⁵ My však vklad, ať už mechanický či nikoli, těchto pasáží hodnotíme pozitivně, neboť cyklické plynutí času na malém městě potvrzují a zdůrazňují. Tyto zvyky a mravy jsou s daným prostorem neodmyslitelně spjaty.

Při analýze románu jsme se nevyhnuli ani porovnání *Vlčí jámy* s *Roky v kruhu*. Glazarová v obou případech využívá obdobných kompozičních principů a především některých stejných motivů. V obou prózách je užíváno totožných prostorů, cyklického času, motivu věkově nerovného manželství či motivu rituality. To, v čem se prózy odlišují, je rozdílné ztvárnění těchto prvků. Zatímco v *Rocích v kruhu* se jedná o elementy vnímané jednoznačně kladně, ve *Vlčí jámě* je využito jejich negativních stránek.

¹²⁵ PÍŠA, A. M.: *Vypravěčka ženina údělu*. In: *Stopami prózy*. Československý spisovatel, Praha 1964, s. 245.

ANOTACE

Vypracovala: Miroslava Čechovská

Fakulta: Filozofická – Katedra bohemistiky

Název: Analýza románu Vlčí jáma

Vedoucí práce: doc. Mgr. Erik GILK, Ph.D.

Počet znaků: 82 092

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 27

Klíčová slova: Jarmila Glazarová, Vlčí jáma, česká literatura, meziválečná próza, psychologický román

Tato bakalářská diplomová práce se věnuje románu *Vlčí jáma* Jarmily Glazarové. Pozornost je věnována autorčině životu a dílu, poté se zabývá analýzou samotného románu. Výchozím pramenem pro naši práci byla edice románu z roku 1962. Cílem textu je formální rozbor kompoziční stavby románu, postav, motivů a zařazení díla do žánrového kontextu.

This bachelor thesis engages in the novel *Vlčí jáma* written by author Jarmila Glazarová. Attention is paid to the author's life and work, than we focus on the novel itself. The main source of this work was 1962 edition of the novel. The goal of this thesis is formal analysis of construction of novel, analysis of its characters, motifs and its connection to the genre context.

SEZNAM LITERATURY

Primární:

- GLAZAROVÁ, J.: *Vlčí jáma*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1962.
- GLAZAROVÁ, J.: *Místopis srdce*. Albatros, Praha 1973.

Sekundární:

Články z časopisů

- HÁJEK, J.: *Jarmila Glazarová*. In: Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život. Československý spisovatel, Praha 1961, č. 9.
- PEKÁREK, V.: *Jarmily Glazarové Vlčí jáma*. In: Literatura a skutečnost: stati a kritiky. Československý spisovatel, Praha 1962.
- PÍŠA, A. M.: *Vypravěčka ženina údělu*. In: Stopami prózy. Československý spisovatel, Praha 1964.
- SEZIMA, K.: *Z nové tvorby románové*. In: Lumír: revue pro literaturu, umění a společnost. Literární odbor Umělecké besedy, Praha 1938/1939.

Internetové zdroje

- David Zbírál home [on-line]. [vid. 2013-07-30]. Dostupné z: <http://www.david-zbiral.cz/hlubpsychinfo.htm>

Sborníky

- KOLEKTIV AUTORŮ: *Jarmila Glazarová 1901 - 2001: sborník textů z konference ke 100. výročí narození*. Osvětová beseda Staré Hrady, Staré Hrady 2002.

Odborná literatura

- BACHTIN, M. M.: *Román jako dialog*. Odeon, Praha 1980.

- BECKER, U.: *Slovník symbolů*. Portál, Praha 2002.
- BURIÁNEK, F.: *Jarmila Glazarová*. Československý spisovatel, Praha 1979.
- DOLEŽEL, L.: *Narativní způsoby v české literatuře*. Český spisovatel, Praha 1993.
- FOŘT, B.: *Literární postava. Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha 2008.
- HÁJEK, J.: *Osudy a cíle*. Československý spisovatel, Praha 1961.
- HAMMERLINDLOVÁ, L.: *Vlčí jáma: román a film*. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2011.
- HODROVÁ, D.: -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století* Torst, Praha 2001.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: slovníková příručka*. Československý spisovatel, Praha 1982.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Dějiny české literatury IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945*. Victoria Publishing, Praha 1995.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Academia, Praha 1985.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Panorama české literatury*. Rubico, Olomouc 1994.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Poetika české meziválečné literatury*. Československý spisovatel, Praha 1987.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Česká literatura od počátků k dnešku. 2., dopl. vyd.* Lidové noviny, Praha 2008.
- MOLDANOVÁ, D.: *České příběhy*. Vydavatelství Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2007.
- MRAVCOVÁ, M.: *Umělecké dokumenty a romány: zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936–1940*. Profil, Ostrava 1987.
- PETERKA, J. – MOCNÁ, D. a kol.: *Encyklopedie literárních žánrů*. Paseka, Praha; Litomyšl 2004.
- PYNSENT, R. B.: *Ďáblové, ženy a národ: výběr z úvah o české literatuře*. Karolinum, Praha 2008.
- VŠETIČKA, F.: *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. Votobia, Olomouc 2001.